

PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

(Continuació.)

QUE lo Catalá es una llengua, no es una opinió vanitosa de Catalans sino de respectables autors, que, com á tal, la continuan en sas classificacions de llenguas y dialectes. Cesar Cantu en sa Filología comparada (1) qu' es una recopilació de Klapoch, Balbi, Raymon, Champolion Figeach, Sismondi y altres, coloca lo Catalá, lo Valenciá y lo Mallorquí en la familia de las Románicas ó Provençal Occitànich (segons determinaren nomenarla Champolion Figueach y Sismondi per la partícula afirmativa *oc*,) y en lo Valenciá posa entre paréntesis «llengua escrita» no considerant que lo Valenciá no es altre cosa que lo Catalá; no obstant, més endavant al fer la clasificació ó explanació de la «Familia de las *traco pegicas* ó greco latinas», diu: «En Es-

(1) «Historia Universal de Cesar Cantu. Traducda por D. Nemesio Fernandez Cuesta.» t. I, pag. 80, 85 á 89.

Romance ó romano rústico, hablado en los buenos tiempos de Roma, por las clases bajas de la sociedad en todo el Mediodia de la Europa Romana á excepcion de la Grecia y algun otro país. Súbitas modificaciones de más ó ménos magnitud hicieron que el *Romance* subsistiera en los dialectos vulgares que se hablaban en gran parte de España, de Francia y de Suiza y en algunos puntos de Italia. Segun Champolion Figeach, los principales dialectos del Romano clasificados segun cuatro regiones son los siguientes:

En España se habla el Catalan, etc. Es lo que havem continuat en lo tex.

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

panya se parla lo *Catalá* en Catalunya y en Algeri en Cerdunya; en los sigles x y xiii se escrigué en *aquest idioma* lo ántich Códich marítim. Lo *Valenciá* se parla en lo regne de Valencia que 's distingeix per sa suavitat y armonía, lo *Mallorquí* se parla en las Islas Balears. Si al ménos ja que no estudian nostra llengua y nostra literatura estudiessen la historia, sabrian que lo *Catalá*, *Valenciá* y *Mallorquí* son la mateixa llengua, que Catalunya conquistá y prengué dels Moros, Mallorca y Valencia y que los documents escrits del antich Regne de Arago *están escrits en Catalá* y no en *Valenciá* ni en *Mallorquí*.

Segons Champolion las quatre regions en que 's parlava lo Románich ó llatí vulgar eran Espanya, Fransa, Suissa y Cerdunya, y diu: «Lo languedogués, lo provensal, lo llemosi, lo catalá y lo valenciá son los dialectes de més rica literatura. En los sigles xii y xiii arribá lo Romance *Llatí vulgar*, á son apogeo, el cual era cultivat en la major part d' Europa per los mellors ingenis de totes classes, desde 'l frare fins al aventurer y al príncep; pero sobre tot eu las Corts de los Comptes de Provença, de Tolosa y Barcelona. A consecuencia de la barreja de aquesta llengua ab varis idiomas germánichs, eslavos y altres, después del sigle x, se formaren las cinch llenguas següents:

- «c. Italiá parlat per los Italians, etc.
- d. Francés parlat per los Francesos, etc.
- e. Espanyol ó Castellá usat per los Espanyols, etc.
- f. Portugués parlat per los Portuguesos, etc.
- g. Valaco ó dacio, llatí, llengua parlada per los Rumans ó Rum-nos ó sia per los Valachs, etc.»

Pero no parla del *Catalá* com á dialecte del *Castellá*, en cual sentit alguns lo prenen sinó com á dialecte del ántich Romanich, ó *Llatí vulgar*. Senyala com á dialecte del *Castellá* lo de Toledo, Leon, Asturias, Aragó, Murcia y lo Andaluz, ni com á tal podia parlarne puig anteriorment havia dit que lo *Catalá* era una de las ramas de la llengua d' Oc, (Occitánica ó Romance) de las que havian sortit las cinch llenguas modernas esmentadas entre las que *se troba la Espanyola* es dir ta *Castellana*, y com lo *catalá* era «y es» lo Romance ó *Llatí vulgar* de la Península Espanyola no havem dit cap disbarat, ni tenen que incomodarse los Castellans perque haguem afirmat y repetim que la *llengua Castellana es filla de la Catalana*, en lo sentit, que la llengua Castellana, es una modificació efectuada, especialment per la influencia de la llengua Arabe, del Antich Romanich ó *Llatí vulgar* — la Llangua d' Oc del Dante — que 's parlava antiguament

en tota la Costa Occidental del Mediterrà y de la que considerem esser lo Catalá la continuació.

La llengua Catalana fou la llengua oficial del llarch y gloriós «Regne d' Aragó» fins á la incorporació dels Regnes d' Aragó y Castella y encara després de feta la Unió lo Rey de Castella y Aragó Fernando 'l Católich, expedia ordenacions, diplomas, mercés, etc., en llengua Catalana (1).

De la importancia del estudi dels documents en llengua Catalana y dels disbarats històrichs que resultan de la falta de consultar tals documents ja havem parlat varias vegadas aquí y en altres parts; sols nos falta fer observar que aquesta importancia de nostres Archius no data d' are. Ja en lo últim ters del sigle xv lo sabi croniste, archiver del Archiu de la Corona d' Arago durant lo temps de D. Joan II, y part del de son fill Fernando 'l Católich en lo prólech de son llibre «De Exequiis, Sepultura et Infirmitate Regis Joannes Secundus, etc., deya: «Si's trobará en lo dit Real Arxiu (de la Corona d' Arago) algun recort (de lo qu' ell buscava) per cuant si troban diversas anti-güetats, ordinacions e scriptures qui fan gran servey no solament á la Maestat Real e a tots e sengles vassalls e subdits de aquella *mes encara* a tot lo univerç (2).»

Algunas actas, declaraciones y sentencias del Tribunal de la Inquisició estant en Catala, com están en Catalá, y altres en llati, las curiosas llistas de las personas condemnadas ó absoltas per aquest implacable Tribunal que's troban en la obra de Carbonell, fentlas més interessants, com observa D. Manuel de Bofarull, últim sucesor de aquell en lo càrrech de Arxiver, al que si Carbonell tornava, estich consensut li donaria grans mercés, no tant sols per haver donat á llum sas preuhadas obras sino per lo dignament que s' ha esmerat en con-

(1) «Don Ferrando, per la gracia de Deu, Rey de Castella, de Arago, de Leo, de Sicilia, de Toledo, de Valentia... Compte de Barcelona, Senyor de Viscaya e de Molina, etc... Al amant e feel scriva nostre e tenint les claus de nostre Archiu Real de Barcelona En Pere Miquel Carbonell salut e dileccio» En lo encabessament de la carta per la que D. Fernando 'l Católich, mana á son Archiver de Barcelona com pondrer lo llibre que ha de reglamentar las Exequias Reals.

(2) «Opúsculos inéditos del Cronista Catalan Pedro Miquel Carbonell», tomo I pag. 142.

Publicats per lo digne Archiver D. Manuel de Bofarull y de Sartorio en los tomos XXVII y XXVIII de la «Coleccion de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragon. Y aprofito aquesta ocasió pera donar las gracias á mon amich lo esmentat D. Manuel de Bofarull y de Sartorio, per tots los serveis que tan espontáneament me ha prestat facilitantme quantas noticias li he demanat y regalantme los dos volúms de la preuhada obra.

tinuar sa obra de conservació y foment del may ben ponderat Arxiu de la Corona d' Aragó, depòsit de las glorias catalanas, del qual desgraciadament no sabem aprofitarnos com deuriem, ni encara consultar los valiosos volúms que contenen la preuhada colecció de molts de sos documents.

No he tingut la pretensió, com ja he dit desde un principi, de resoldrer una cuestió tant àrdua y tant complicada; mon intent ha sigut solsament indicar un camí, que á mon entendre podria seguirse, pera aquestas investigacions tenint en compte quant acabo de dir y que resumiré en pocas paraulas.

La época en que se senyala tingueren lloch moltes grans invasions y emigracions, xiv ó xv sigles a. C. La sortida dels Aryos del Asia Central; la invasió dels lydis en Italia; lo establiment en ella dels pelasgos, la baixada dels jónichs de las montanyas del Nort de la Grecia, la invasió de la Beocia per Cadmo y sos companys «egipcis», la vinguda dels fenicis á Espanya, (ahont no han estat may;) la invasió de la mateixa per los celtas y los iberos; la sortida dels israelitas d' Egipte; tot lo que no deixa d' esser una extranya coincidencia, es precisament la época en que los monuments del antich Egipte nos fan saber, ab tota certesa, era la mateixa en que los pobles de las Costas é Islas del Mediterrá entre los quals no tinch cap reparo en inclourer los de l' actual Catalunya y Balears, (1) invadiren repetidas vegadas lo llavors poderós Egipte, donantnos al mateix temps, dits monuments, á coneixer gráficamente las personas, armas, trajos, barcos, equipos d' aquestos, distingintlos per llurs respectius noms de sicilians, sardos, pelasgs, Etruschs, oscs, etc., tots pobles d' una mateixa rassa que parlarian llenguas afines y que indubtablement los oscs de aquella parlarian la llengua osca, la llengua dels oscs ó «llengua d' osc.»

Que los fenicis repetim, no han estat may en Espanya ab lo caràcter de conquistadors ó colonisadors y que res los deu la civilització ni la llengua catalana.

Que los celtas y los iberos no son altres que unas de las poderosas tribus que componian las grans masses de pobles de rassa Scytica procedents del Nort d' Europa, que rebutjats y comprats á últims del sigle vii a. C. abandonaren lo Egipte y Asia Occidental, que en grans masses havian invadit, retirantse cap al Asia menor ahont s' establiren

(1) Vegis mon article «La barretina ó gorra catalana» llegit en l' Associació d' Excursions catalanas, no publicat eucara, 16 Agost 1885.

temporalment y luego reforsats per novas hordas de la mateixa procedencia de grat ó per forsa abandonaren la patria interina, correntse cap á la Europa occidental, invadint la Grecia, la Galia y la Italia, apoderantse de la mateixa Roma y establintse los celtas y los iberos en las Galias, los últims en las boras del Ródano y la Narbonesa, no passant á Espanya, sino correntse cap al Nort y establintse definitivament en las duas vertents dels Pirineus, la Espanyola y la Francesa, un ó dos sigles avans de la Era Cristiana, y aquestos son los actuals vascongats *los únichs iberos d' Espanya* de qual llengua molt justament coloca Mayans la última en que poden buscarse etimologies de la llengua espanyola; puig es lo últim dels antichs pobles vinguts á ella en petit número y vivint sempre en un recó aislat del resto de la Nació. (1)

Los grechs no fundaren colonias en la costa oriental d' Espanya ó en Catalunya fins á la segona meytat del sigle iv a. C. y si la influencia grega en la llengua castellana està, segons Mayans, en tercer lloch, potser en la catalana deuria estar en lo segon, no perque hagen estat mes grans y mes continuadas las relacions entre los grechs y los antichs habitants de nostra patria, sinó per la antiga afinitat entre lo grech arcaich y las antigues llenguas italicas y per la costum, ja avans mencionada, entre los romans, en épocas determinadas de parlar, escriurer y fer discursos en grech. (2)

Los juheus no vingueren en gran número en Espanya sinó durant lo temps dels primers emperadors romans y especialment després de la destrucció de Jerusalem per Tito (3) y si es veritat que s' esparriaren per tota ella, no éssent Catalunya de las Provincias ahont menos havia, crech que la influencia del hebreu en nostra llengua, mes que á la vinguda dels juheus es deguda al haver adoptat la religió Cristiana com á sa base fundamental los «Llibres Sagrats dels Hebreus» prenent per originals, ó més antigament escrits, los textos

(1) Mr. H. Rawlinson «The five Great Monarchies» tomo III) fa notar la preferencia dels medas per la terminació —ak «que compara ab lo article suffix vascongat —ac.» Creu aquesta terminació d' origen scyta, y no s' enganya, puig d' origen scyta eran los medas igualment qu' els vascongats.

(2) Ciceron («De Senectute» 12) conia que Platon de Atenas y Architas de Tarento, l' any 349 a. C. disertaban de moral, en grech, ab lo samnita Ponzio Erennio pare d' aquell Pontius que mes endavant feu passar lo exércit romá per dessota las Forcas Caudinas. «Qual dialech diu A Vanuci (ob. cit.) de qui traduheixo aquesta nota pot esser una ficció, mes prova que los grechs no creyan als principals dels samnitas incapacitats d' ocupar-se de especulacions filosoficas.

(3) Vegis «Historia de los indios en España y Portugal» per D. J. Amador de los Rios, Tomo I.

hebreus, qual traducció, interpretació, comentaris y criticisme, han ocasionat llarchs y profundos estudis, durant mes de mil anys, que no poden menos de haver influhit en gran manera en nostra llengua y molt mes en nostra literatura.

Tots los indicis arqueològichs é històrichs, *certs* donan á compen-
drer que las relacions entre los cartaginesos y los antichs habitants de
la costa del Mediterrá, á ells oposada, foren molt superficials, per
qual motiu, poca pot haver sigut la influencia de llur llenguatge en lo
nostre, com ho demostra lo ben estudiat cuadro etimològich del refe-
rit Mayans que coloca la etimologia púnica de las paraulas espanyolas
en lo penúltim esglahó, avans del viscaí que ja he dit es l' últim.

Finalment recomano á mos lectors tinguian present lo axioma «que
un sol testimoni cert d' un monument autentic val mes que cent, y
que mil volúms d' especulacions», per lo que, no cabent cap dupte,
per los testimonis representatius, epigráfichs y diplomátichs dels mo-
numents del antich Egipte, que los pobles, que xv sigles avans N.
E. invadiren lo poderós Egipte eran nostres antepassats los balea-
richs, sardans, etruschs, oscs, en aquestos y en aquella remotíssima
época se han de buscar «Los Orígens y Fonts de la Llengua Catalana.»

* *

Ja tenia acabat aquest estudi y fins lo havia entregat pera estam-
parlo quant lo eminentíssim orador y catedràtic de Historia D. Emili
Castelar pronunciá son Discurs en lo convit que li doná l' associació
dels Felibres de Paris. Aquest Discurs ve á confirmar en cert modo
mas opinions consignadas en ell, puig digué: *la literatura provenzal,*
al expirar el año mil, hizo germinar y florecer todas las modernas li-
teraturas castellana, catalana y portuguesa. No he entés may lo que
volén dir per *literatura provenzal*, ni sé si los que la esmentan se han
donat compte de lo qu' era avans del any mil, que feu naixer y florir
las llenguas neo lláticas. ¿Quina comarca era la que parlava aquesta
llengua provenzal, quina era aquesta llengua, y ahont tenia sos límits?
Ningú, que jo sapia ho ha fixat.

La tant manosejada llengua provenzal no podia esser altre que
aquella á la que, com he dit al comensament, Dante-Albigieri doná
per primera vegada lo nom de «Llengua d' Oc,» y que 's parlava des-
de lo golf de Génova al estret de Gibraltar y desde Marsella á Bur-
deos; ab las variacions inherents á cada localitat: la llengua *vulgar*
latina, no lo antich llatí *sabi y oficial* com se podria despendrer de

lo que diu Castelar: «El provenzal, lo mismo que el catalan y las otras lenguas romanicas, es el antiguo latin que hablaban el pueblo-rey y las provincias, y que fué la levadura indispensable para la formacion de las lenguas neo-latinas.» Sinó lo antich llatí vulgar, anterior á la llengua del Laci, la llengua que parlaren los progenitors del poble-rey en una paraula la llengua d' Ose; y ab mes rahó deu considerarse una sola y única literatura; la provenzal catalana, anterior al sigle x, per quant las posteriors del Sud-Est de la Fransa y Nort Est de la Espanya, que ab justa rahó diu Castelar «no formaren mes que una sola y única durant un periodo de cinch sigles.» «Por ello, el génio provenzal, se aproximó mas al génio catalan y al italiano que al génio francés. De ahí la intimidad establecida entre las literaturas de Sud-Este de Francia y el Noroeste d' Espanya, que formaron una sola y única literatura durante un periodo de cinco siglos. («La Publicidad,» del 17 Novembre de 1886.)

Y no podian ser sino la continuació de altre anterior qual origen deuria tal volta buscarse en las «Farsas atelanas.» La literatura, pera mi mal nomanada «Provenzal», si en aquesta paraula no se compren tot lo territori dominat per los romans en Fransa y Espanya anterior al sigle x, devia esser una sola y la mateixa, com ho era la llengua en tots los pobles compresos baix la denominació de «Llengua d' Oc,» essent la mateixa ab las variacions consegüents al decurs del temps que tant justament diu Castelar continuá essent la mateixa per lo espay de cinch sigles, després de la formació de las novas llenguas, en los pobles del Sud-Est de la Fransa y Noroest de la Espanya, es dir, *dels pobles que continuavan, y alguns d' ells encara continuan parlant català perque aquesta es purament catalana.*

Ab lo respecte degut á tan insigne autoritat, de conformitat á las conviccions que me han resultat de mos estudis, y sens pretensions d' esmenar la plana á tant ilustre mestre, únicament com á exposició de mas opinions me atreviré á rectificar alguns calificatius que Castelar dona á ciertas civilisacions y literaturas.

«Así como Andalucía conservó sano y vigoroso en la Edad media en su civilización «greco-árabe,» el «helenismo tradicional,» jo haguera dit en lloch de Greco-árabe, Hispano-árabe, ó tot lo mes Romano-árabe, perque estich convensut que los antichs espanyols tenian civilisació propia, similar á la dels romans, com també que aquestos per llur conquesta contribuïren en gran manera á la modificació de nostra llengua y costums, al pas que també estich convensut, que molt poch ó res debém directament als grechs per lo que toca á nostra

civilisació, y en quant á la llengua, ja havém vist, que ab molta consciencia, Mayans coloca la grega en lo tercer lloch de las influencias en las llenguas espanyolas, y jo crech que aquesta influencia se fá mes sensible per los *grecismes* de la llengua llatina, introduhits per la moda entre los romans, especialment en la época que emprendueren la conquista d' Espanya, que no per las relacions directas ab los pobles grechs, ni al establiment de colonias gregas en Espanya, que no foren tant numerosas ni tant antigas com comunment se creu.

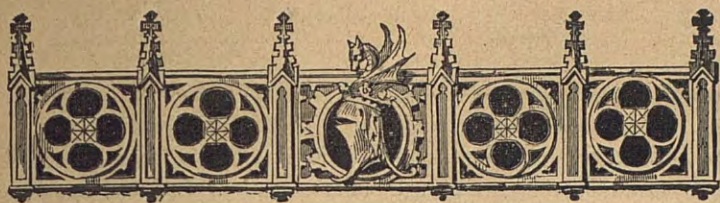
Continua en Castelar, —«asi tambien la Provenza mantuvo robusto y palpitante con su literatura «celto-romana,» el latinismo politico y literario, eclipsado por los esplendores, etc.; y despues,—En el periodo de disgregacion de la Edad-Media, el génio del Mediodia «celto-latino,» se elevó frente al génio celto-franco del Norte, como una necesidad inquebrantable.»

Jo no hauria empleat las expressions *celto-romana*, *celto-latina*, perque á part de que 'ls celtas no tenian literatura, *cap influencia se los pot atribuir en nostras literaturas*, y menos en nostre civilisació, perque fou un poble que vingué á Espanya tart; y en las costas del Mediterrá no hi posá llevat. Mayans ja havém vist coloca en quint lloch la llengua cèltica per sa influencia en la espanyola y si bé ho estudiavam potser trovariam aquesta influencia nula, puig com ja havém dit en altre part, Barbazan en son discurs sobre la llengua francesa, diu: «que las paraulas d' aquesta llengua cregudas *cèlticas* ó de origen cèltich, casi todas son purament llatinas.

Ja sense temor d' equivocarme anomenaria á la *Civilisació y Literatura Provensals* anteriors al periodo de la disgregació de la Edat Mitjana *Hispano-Romana*, *Hispano-Llatina*, y si volia remontarme més amunt volent indicar l' origen dels pobles que 'n aquella época habitaban desde Marsella al Ebro las anomenaria Etrusco-Romana, ú Osco-Llatina, puig com ja he dit, los pobles de rassa Osca ú Etrusca, son los que desde temps immemorial han constituhit la massa de la població de la costa del Mediterrá desde lo golf de Génova al estret de Gibraltar y han continuat fins avuy dia, malgrat los elements extranys que pogan haver exercit sobre ells certas influencias, essent los mateixos pobles que mes de tres mil anys endarrera parlavan la llengua d' Osc.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Acabará).

PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?]

(Acabament).

QUESTA es la rahó porque, com digué molt bé D. Emili Castelar en son discurs pronunciat en Paris lo 4 de Novembre de 1886, donant las gracias á la Aliansa Greco Latina, se troba en todas las riberas de nostre Mediterrá un paganisme natural may extingit, y porque Provenza sembla una prolongació de Catalunya, y Liguria una prolongació de Provenza, y Toscana una prolongació de Liguria, y també porque todas las ciutats de Cadiz fins Atenas, passant per Barcelona, Marsella, Niza, Venecia, todas las ciutats del Mediterrá se semblan, y justament se vanagloria de perteneixer á «la gran, inspirada, sublime familia fisiológica y esperitual heleno-llatina, en lo que han nascut las ciutats mes bonicas com las nacions mes inspiradas del mon.»

Per lo mateix, li es facil patentisar, tan poética y elocuentment com ell ho sap fér, quantas relacions y armonias propias existeixen entre las nacionalitats del Mediterrá, «quan la mes apartada realment colocada al ultim extrem occidental, unida casi per l' Estret al l' Africa y en los camins cap á las dos Americas —Espanya—guarda aquests forts lligaments *demostratius de una vida passada en comú* y auguris de altre vida futura també en comú etc.» Si, com diu, lo estret parentiu entre las cinch literaturas, grega, llatina, italiana, francesa y

espanyola, que no poden explicarse cada una aisladament sens l' auxili de las altres, mostra en sa idealitat permanent molt mes que la historia en sa relativitat transitoria lo identich fundamental esperit que alenta la vida y encen l' ánima de nostres pobles; es perque realment perteneixém á una rassa; qu' ell nomena «heleno-llatina» y que nosaltres, respectant sa gran autoritat, invertiriam los termes, rassa que de temps immemorial ha ocupat los mateixos païssos que ocupa actualment y que sempre ha constituït lo fondo de totas las poblacions de la Costa occidental del Mediterrá á pesar de las barres que han produït en ella las repetidas invasions de pobles del Nort, qu' en molt poch han alterat lo caracter especial de nostra rassa.

Si nos habem atrevit á dir que nosaltres en lloch de «heleno-llatina,» diriam «llatina-helénica,» es, perque, no creyem qu' en lo helenisme estigue la mare de tot lo geni heleno-llati, sino que creyem que lo helenisme es fill de l' Italianisme, puig qu' en Italia, ants que los Helens fossen un poble civilisat, se troban evidencias de una antiquíssima civilisació, de la que los Grechs induptablement prengueren la Mithologia, arts y literatura y fins m' atreviré á dir los héroes de la Guerra de Troya, si no la mateixa epopeya. Pera corretilgir aquest gran error historich crech bastaria estudiar detinguda y consciensudament los innumerables monuments que s' posseeixen de l' antigua Etruria, en los que se trobarian datos suficientes pera demostrar que, á lo menos de mil á mil cinch cents anys ants de Cristo hi havia en Italia y tota la costa occidental del Mediterrá desde la punta mes meridional de Italia fins al Estret de Gibraltar, y en las Islas compresas en aquest trajecte. una serie de pobles de una mateixa rassa que habitaba totas aquestas terras, ab una civilisació contemporánea y tant ó mes adelantada que las del Egipte y de la Assyria de la mateixa época, y ab una organisació politica internacional que los permetia confederarse y juntar forsas suficientes pera invadir lo poderós regne dels Pharahons: aixó de 500 á 1000 anys ants que hagués nascut lo Helenisme, ni que los Grechs fossen Grechs.

Encara que baix un punt de vista diferent, y á un objecte completament distint del nostre, D. Emili Castelar, en son esmentat «Discurs» en lo fondo diu lo mateix que diem nosaltres, «Existiren lo italiá y 'l francés y l' espanyol molt ants de constituirse las tres terras en tres nacionalitats ab un sol superior Estat; convinguém en que una rassa heleno-llatina existeix; vejám-la, sentím-la, entengám-la, creám-la y pensém-la en la certitut y en la seguritat completas que tots

aquestos sentiments y creencias, tart ó d' hora se organizarán en una forma que los contingue y los augure donantlos poder é influencia socials. Búsqüinse los títols de nostra noblesa y de nostra comun origen etc.»

La diferencia sols consisteix, que aquestos nostres títols de noblesa y origen comú, aquesta llengua anterior al italiá, francés y espanyol, mare de totes ellas, aixis com lo Sr. Castelar, per lo que s' despren de son «Discurs,» los faria arrancar de la época Grega; nosaltres creyém, com ja habem dit, se deuen buscar molt mes amunt, entre los pobles civilisats *Etruschs*, *Oscs* ó lo que fossen, mil cinch cents anys ants de Cristo, ab una civilisació igual ó superior á llurs contemporanis Egipcis ó Assyris, en los que, si fos possible, no sols trobariam l' origen comun de nostras llenguas, sinó també, si aixis podem expressarho, la comú idiosincràcia política de la rassa *Osco-Grega*, ab lo caràcter eminentment lliberal é independent que sempre la ha caracterisada, com ho expressa Castelar en son notable y eloquentíssim Discurs. «Diguemho molt alt y molt clar, los pobles heleno-latins son tots á una, sens excepció grans democracias, aquestas democracias son totes á una sens excepció en gran manera lliberals, y aquestas grans democracias se governan totes á una sens excepció per medi del sistema constitucional y parlamentari.»

Y aquesta atinada observació de Castelar per lo que toca á la rassa Greco-Llatina en l' actualitat, se pot estendre á totes épocas desde l' antiguetat mes remota. En la Edat mitjana ne tenim exemples en nostra Espanya en especial en Catalunya, en las Republicas Italianas y altres. En la Edat antigua en las republicas de Grecia y Roma, purament democráticas y per las escassas y obscuras noticias que tenim de nostra Espanya de aquehas épocas se pot conjecturar se governaba per sistema federatiu, ó dividida en petits Estats independents ab un regimen democrátich. Si nos remontem mes amunt, la historia nos diu que, molt ants de la fundació de Roma existia en Italia la federació de dotse ciutats Etruscas independents ó exercint la egemonia quan una, quan altre de las ciutats confederadas. Lo despotisme may ha estat patrimoni de la rassa Llatino-Grega, porque en tots y en cada un de sos individuos está encarnat lo esperit de independència y Llibertat.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.

BALLANT

Risi et argutis quiddam promissit ocellis.
Hoch satis hic; alfo cetera redde loco.
OVIDI.

Vessa 'l saló de gent. Bella es la festa.
Brolla 'l gas per cent llums sa resplendor,
y vola 'l wals de la armoniosa orquesta
de clavells y gardenias ab la olor.

De cabell ros, cóm una flor vermella;
sota un porxo de plantas tropicals,
allá m' espera ma gentil parella.
— Cuytém, que passa 'l wals.

Lo ball nos dona poderós son ala
per volar com dos tortras per l' espay;
ja som perduts en la espayosa sala;
¡aixís no acabés may!

Ja no 'ns pot escoltar la amiga aquella,
que are mateix seya al costat de tú;
ja 't puch dir que t' estimo, á cau d' orella,
No ho sentirá ningú.

Ja 't pot contar ma fantasia boja
l' amor ardent, que en lo meu pit niuhá:
si al dirte 'l que t' estimo 't tornas roja,
are ningú ho veurá.

¡Que hermosa estás! Ma boca tant sortosa
cent voltas deixa que t' ho torne á dir.
M' anyorava tant temps de dirte hermosa,
tant temps que no 't vegí.

Que bella fou de nostre amor la albada,
en una tarde del ardent estiu,
quan de la posta á la darrera ullada
la au tornava á son niu.

També com ella dels serrals tornávam
dret al poble amagat al mitj del plá,
y dels estels á la claró' arrivavam
d' aquell passeig llunyá.

Lo vent cansat de travessar la serras
plegava la ala, al arrivá' á la vall;
la llum fugia de las verdas terras,
quan corríam avall.

Y en la hora aquella, misteriosa y dolça,
los versos meus volias escoltar;
la cansó de la nina á qui la molsa
abriga en lo fossar.

Lo cant d' amor entussiasmat retreya,
que en mos recorts com una estrella llú,
y ja 'm semblava, quan llavors te 'l deya,
que era inspirat per tú.

Ditjosos dias que 'l meu cor tant ama,
passáren ab las rosas del estiu;
mes d' aquell foch d' abrusadora flama
ha quedat lo caliu.

L' altiu pollanch de sa verdó 's despulla,
s' ajau sens flors lo carmesí clavell;
mes sols esperan per cubrirs de fulla
que l' estiu torne bell.

Y tornarà ab sa esplendorosa vesta,
umplint lo cel de polsaguera d' or;
y 'l mon enter s' enjoyarà de festa
al igual que mon cor.

Quan eixa gent, que en lo saló volteja,
s' escampe un dia per turons y plans
y obrirs' la porta dels chalets ja veja
la alosa dels voltants,

dalt los turons de la frescal montanya,
ó als plans, que besa arrossegantse 'l mar,
un altre dia, ma gentil companya,
nos juntarà l' etzar.

Llavors, al caure la estiuhenca tarde,
tornant de lluny per l' espadat camí
l' amor inmens, que lo meu pit te guarda ,
cent voltas t' haig de dir.

¿Llavors, vritat que 'm respondrás, Maria,
quan tot convida á no fingi un moment,
eixa paraula, lo dols si, que ansia
quí estima y may lo sent?

¿Mes no ho diràs fins que la tebia ratxa
torne 'ls prats verts y las espigas d' or,
quan eix estiu de rosas y fullatge
tots lo tenim al cor?

¿Perque negarme 'l ser felís t' agrada,
si tens ton cor ab ton rubor venut;
quan tant m' ha dit ta penetrant mirada
perqué ton llavi es mut?

Tu sols somrius y ta rosada cara
diu lo que 'l llavi pronunciar no vol.
Tant sols la albada puch mirar encara.
¡Que bonich será 'l sol!

G. A. TELL Y LAFONT.

A.....

M' has enganyat: dona al fi
y encar que semblas un àngel
sols la cara 'n deus teni'
¡També 'n tenia l' arcàngel
que Deu vá allunyar de si!

Tu, com l' onada del mar
fins ahir ab mi jugares
ahir jo te vaig cansar
y á la platja me llansares
y en la platja 'm vas deixar

¡Oh! no 't deus recordar, no,
d' aquell jorn que vas jurarme
pura y eterna passió
primer jorn que vas besarme
primer jorn que 't besi jo.

Era un matí; l' auba hermosa
se vestia d' or y grana
per rébrer la carinyosa
besada del sol, germana
de la de Deu amorosa;

Refilavan las aucellias
 sos mes dolsos cants d' amor,
 obria 'l lliu sas poncellas...
 jo 't deya paraulas bellas
 y tu, m' obrias ton cor.

No 'l deus recordá aquell dia
 ni 'ls que á aquell varen segui',
 dias de pler y alegria,
 que con mes jo te volia
 mes me volias á mí.

Pró un jorn tingui de marxar
 y m' oblidares ingrata
 per qu' éts... l' onada del mar
 que no mes al sol retrata
 quan lo sol s' hi va á mirar.

.
 Papalló d' álas dauradas
 xucli de ta boca, mel,
 mes del cor las flamaradas,
 mas álas han ja cremadas...
 debadas vull pujá 'l cel.

Jo qu' era ton girassol
 ma corola veig pensida,
 aucell que al aixecá 'l vol
 m' ha cegat la llum de 'l sol
 que al náixer va dar-me vida.!

Y en ma crudel agonia
 mentres pensant en tu, moro,
 potser te malehiria
 ¡Mes ¡ay! que l' ánima mia
 solsament sab dir... ¡t' adoro!.

TEODOR VIDAL.

LO VALLÉS

Jardí en el que tot l' any es Primavera,
Estiu ó bé Tardó,
hont l' ayre al esbullar la cabellera
saneja lo pulmó.

Com lo Vallés, no cerque altre encontrada
qui anyore 'l Paradís,
que no hi ha terra al mon més regalada
ni viure més felís.

De bells poblets, ciutats y pagesias
entre 'ls dos rius seguts,
si 'n té al plá, en los serrats y en las ombrias
dels fruyterars perduts!

Per tot campanarets y xumaneyas
s' adressan al espay,
menant, dels que 'l pá hi menjan, las ideyas
á son tranquil esplay.

Dels rehinosos pins en éll l' aroma
la marinada estén;
rabejas la perdiu de flonja ploma
al pélach del torrent.

La randa dels turons xamosa y verda.
fa 'l blau del Cel mes viu,
no hi ha en sos aiguavessos cap esquerda
sens degotall ó riu.

Dels romanins al rusch, aixams d' abellas
brescan sabrosa mel;
de raigs de sol ó de polsím d' estrelles
es tot l' espay rich vel.

Oneja 'l vent aurífichs mars d' espigas
que ajeu y torna alsar,
en cada grá que 'n cau, per las formigas
fent plourer un manná.

Y del fruyt la espessor sota las brancas
hont cantan los aucells,
vemellotejan per marjals y tancas,
maduixas y clavells.

L' horta frescal, de sa tendror convida
l' oreig á disfrutar,
á l' era escataynant la virám crida,
als prats lo bestiar.

Y fins l' espadat cingle hont sols s' aguanta
lo fréstech aligot,
trova qui 'l cep ab má atrevida hi planta,
per no deixal hermot.

No hi ha sens moli ó fàbrica á la vora
lo més petit saltant,
la mola, lo garbell, la llansadora,
no paran un instant.

Allá hont de l' aigua la corrent no arriba,
lo vapor la supleix,
de panyos y filats la bella estiva,
tot' hora creix que creix.

Y curulls los vagon's de fruyts y pessas,
lliscant per sobre 'l rall,
ensorran de la via las travessas,
en honra del treball.

Lo noble vallesá una sola gleva
sense planter no vol
y á enjegar los telers matiné 's lleva,
fins més y tot que 'l sol.

Per gosar un cop l' any, quan treu á fira
lo bé de Deu que té,
l' admiració que als forasters inspira,
la terra en que nasqué!

Oh bella Terra, alberch de la ventura,
¿quí no t' estimará,
quan fins la Verge en ta serrada altura
un temple desitjá!...

Desd' ell ja may un sol moment la vista
de ta rodona treu
y no 't deixa fer vella, ni estar trista,
ni sapiguer qu' es greu.

De tos fills en lo pit conserva encesa
la flama del amor,
y 'ls hereta ab los dons de la honradesa,
per ells capdalt tresor.

Logrant que de sas mans á la encaixada
diga tot hom en pés:
que per bons, terra y gent á la vegada,
no hi ha com lo Vallés!

FRANCESCH UBACH y VINYETA.

LO CUMPLEANYS

DE L' ESTUDIAINTINA CATALANA

Com un roure de un aglá,
Com de un reboll de una alzina,
Així l' Estudiantina
Ha brotat tota de un grà.

Lo dia a. a. m remembrant
En que quatre amichs, de gresca,
Fent de músichs y á la fresca,
De nit surtiren captant.

Era lo vuyt de Febrer
Mil vuyt cents vuytanta quatre:
Feya un temps de pernabatre;
No de córrer pel carrer.

Al cap marxaba en Pépratr, x,
Seguian després n' Esteve,
En Reynes y n' Enrich Sèbe,
De catalá disfressats.

Duyan l' espadenya al peu,
Y en lo front la barretina,
Feyan música divina
Pel pobre y l' amor de Deu.

Tothom quedaba pasmat
Al ohir sa melodia,
y mentrestant se 'ls umplia
Lo sach de la caritat.

Si 'n feren de salts y bots,
Quan á casa se 'n tornáren,
Y la moneda comptáren,
Tot fentne munts y pilots.

Diuen que boy adormit
Encara en Sèbe comptaba
Diner y l' apilotaba.
De goig saltant en son llit.

Quan trescaban pels cafés
Y cercles, poch se pensaban
Que la llevar qu' escampaban
Tant bona fruyta tregués.

Eixa fruyta no es rahim,
Préssech, figa ó igual cosa.
Més dolsa y més saborosa
Es la fruyta que cullim.

Y tan hivern com istiu,
Tant de jorn com de vetllada,
Jamay la trobam macada
La fruyta de nostre empriu.

Més lo camp s' es aixamplat,
Y ha crescut també la colla:
Casa plena no trontolla,
sols hi reyna germandat.

Som ara junts vint y cinch,
Vint y cinch de bona mena:
Jutjau si ne fem de fahena,
Anant pel mon fent drinch drinch.

Rivesaltes ab primó
Vos proba sa simpatia;
Així mateix Amalia
Molitg, Bernet y 'l Voló.

A Béziers y á Monpeller
Hi passárem bona estona;
A Ceret y á Carcassona
Semblá que hi plogués diner.

Marxant sempre ab improvis,
Es com una maravella:
Ara arribam de Marsella,
Tot just venint de Paris.

Y tornam á Perpinyá
ab rams y palmas insignes.
Si del Rosselló som dignes
Son amor ja 'ns ho diu clá.

Cantem donchs tots al plegat,
Sempre, com en esta taula,
Units de cor y paraula,
Per l' art y la caritat.

Felissa es la mare
Que veu á son fill
Honrarli la cara,
De noblesa espill.

Eixa es nostra historia,
Amat Rosselló,
¡Aixís tant de bó
Pugam fer ta gloria!

JUSTIN PÉPRATX.

¡MAY!

—¿Perqué estás trista? ¿perqué suspiras?

—Mal d' anyoransa m' ha de matar.

No vull casarmhi.

—¡Noya deliras!

—May, mare meva, lo podré amar.

—¡Que dius, ma filla! ¡me maravellas!

¿No es rich, amable, d' elegant port?

¡Quantas voldrian que fos per ellas!

¡Quantas envejan la teva sort!

¿No hi consentires? ¿Encar te incita

A darnos penas un amor va?

Qu' es impossible, filla, medita:

Essent casada, ja 't passarà.

—Ja l' alba apunta. ¡Quina manera

D' espera' al nuvi. ¡Tingas dalit!

¿Sents com refila la cadenera?

Vaja, deixóndat'; salta del llit.

¡Estrany silenci! Lo cor se 'm glassa!

Ay! no la sento ni respirar!

¡Tota tremolo! ¡no sé que 'm passa!

¡Filla! ¡filleta! ¿no 't vols llevar?

Un pas avensa... se determina;
Entra á las foscas, s' ha trastornat
Perqué una idea la desatina,
y 'l cor li crida: No t' has errat!
Lo bras allarga; lo coixí toca;
Palpa ab angunia; freda la troba;
Un crit que esglaya ix de sa boca
Y cau en basca dins de l' alcoba.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.

NOTA

PRESENTADA Á LA SOCIÉTÉ DE GEOGRAPHIE DE PARIS,
PAR MONSIEUR GABRIEL MARCEL, BIBLIOTHECAIRE Á LA BIBLIOTHEQUE
NATIONALE, SOBRE LA CARTA CATALANA DE 1339, PER DULCERI.

' any 1885's' ha senyalat per un fet d' una importan-
cia capital en la historia de la cartografia. Nos referim
al descobriment d' una carta catalana més antiga que
aquella á la qual D' Avezac, Buchon y Tastu donan
la fetxa de 1375.

Tenim entés que cap societat de Geografia s' ha ocupat fins avuy
d' aqueix important document, y per cert que interessa en gran ma-
nera á tots los aficionats als estudis geográfichs.

En los paissos del Nort, MM. Broch y Nordenskjold, que la nos-
tra Societat se honra de contar com á corresponents, quedarán sor-
presos al trovar en aqueixa carta molts noms d' aquellas comarcas
septentrionals. En Dinamarca, lo professor Erslev, que l' any últim
nos doná una conferencia sobre las antigas cartas del Chersoneso cim-
brich, haurá de modificar algunas opinions.

En Alemania, MM. Breusing, Fischer, conegut per sos interes-
sants estudis sobre la cartografia italiana, Ruge, tant notable per sos
descobriments histórichs-geográfichs, estudian actualment aqueix in-
teressant *portulano*.

A Fransa, ab sentiment dech dir, que l' anunci d' aqueix interessant descobriment serà acullit ab indiferencia, á no ser per M. Hamy estudiador incansable de las cartas de Gabriel Vallseca, Soleri y demás catalans. Mes no serà aixís á Espanya, ahont los Fernandez Duro, los Coello, los Jimenez de la Espada, tots molt gelosos de sas glorias nacionals, saludarán joyosos lo nom d' un nou cartógrafo, que vindrá á aumentar la llista ja rica dels mestres mallorquins.

Un aculliment semblant tindrà á Italia aqueix nou portulan, puig los Uzielli, los Amat di S. Filippo, los Cristoforo Negri, los Desimoni, los Canale, é *tutti quanti* s' ocupan ab zel lloable de reunir, estudiar y comparar las obras dels seus inombrables cartógrafos, gran interés tindrán en buscar l' influencia que ha pogut portar á las cartas italianas, l' escola catalana de la que l' obra que nos ocupa allunya lo seu origen.

Trovada á París, adquirida per un aficionat parisench, M. Lesouef ben conegut dels bibliófilos y coleccionadors, sembla que á París mateix se li deu donar la importancia que té. Per aqueix motiu es que reclamo d' aqueixa docta assemblea alguns minuts de bondadosa atenció.

Dibuixada sobre una fulla de vitela que mideix 1^m045 de llarch per 0^m755 d' ample, aqueix portulan porta en la part superior dreta, sota una figura que representa Usbech emperador de Sara, la següent llegenda: (1)

*Hoc opus fecit Angelino Dulceri || anno mcccxxxviii^e de
mense augusto || in ciuitate maioricarum ||*

Comensaré per fer notar lo nom italià del autor, Dulceri ó Dulcer no es pas un vocable de figura catalana, mes crech que no 'ns debém parar en aixó, puig Soleri altre cartógrafo mallorquí, té un nom que resulta també extranger á menos que sia una derivació del nom de son poble, puig á Mallorca hi ha una localitat que's diu Soler. (2) Faré constar que la carta que 'ns ocupa té 'l gran valor d' anar fetxada y firmada. La carta més antiga que posseheix la Biblioteca nacional porta la fetxa de 1375. Per lo tant aqueix nou *portulano* l' avensa de 36 anys, sent lo més antich monument conegut de l' escola catalana.

(1) Aqueixa llegenda mitj esborrada se pot prestar á equívochs. Si bé lo escrit es incontestablement del sigle xiv, algunas personas han cregut llegir lo número 1439. Aixís es que havém consultat á M. Leopold Delisle, sabi paleógrafo, 'l qual ha llegit lo mateix que nosaltres la fetxa 1339.

(2) Suposém que l' autor se refereix á Soler.—(N. del T.)

Es admirable per lo seu estat de conservació, com es f cil veure examinant la bella reproducció heliogr fica que ha fet fer en petit nombre M. A. Lesouef.

Lo mateix que la carta catalana de 1375 aqueix document té molts punts de semblansa, est  adornat de moltes figufas de reys, ciutats, animals pintats ab colors dels més llampants, y moltes banderas pintadas y dauradas. No s' hi veu, lo mateix que   la carta catalana, cap rosa de vents que donan   tants portulans un aspecte rich y agradable per la varietat de colors. Los vents venen indicats en los costats de la carta per caps humans sense inter s major.

La carta de Dulceri t  las inscripcions en llatí, aixís com la carta de 1375 las té en catal . Lo dibuix es tant correcte que son autor deuria ser un bon artista en aqueix género, al mateix temps que un distingit geógrafo. Y dih m distingit, puig aqueixa carta nos dona una llarga llista, molt més rica de localitats que la carta catalana de 1375, y anomena ports com Fecamp, Ouistreham y altres de molt secundaria importancia. Afegirem que la tradició sagrada   profana sols té una petita part en la nomenclatura d' aqueixa carta, construhida segons informacions seguras, précises y pod m dir vistas.

Ella dona molt exacte idea, per la  poca, d  la Europa y nord de l' Africa   pesar d' algunas deformacions inevitables per marinos que no tenen més instrument científic que la br xula (*marinette*.) (1)

Tal grau de perfecció relativa fa creurer que aqueixa carta havia d' esser precedida d' altres, puig es impossible de primer moment fer una obra semblant.

A partir del nord de la Noruega, per sobre d' una localitat que porta lo nom de *Alogia*, aqueixa carta compr n tota la Europa y una part de l' Africa septentrional per sota lo cap Nun. Es   dir, que en 1339, set anys avans la expedició de Jaume Ferrer que va sortir en 1346 en busca del *Riu d' Or*, (2) los catalans coneixian la costa occidental d' Africa sino fins lo Senegal, pero si fins   un punt anomenat Tef  al sur d' Abach que jo no he pogut identificar.

Afegim seguidament que l' archipelach canari hi es compost de las illas Forte-ventura, Equi-marini (?) y la *Insula Lanziroutus Maro-*

(1) La br xula sembla importada per las creuhadas d' Orient, ahont los alarbs la sabrian sens dubte dels xinos. Si fou solzament coneguda en lo Mediterrani en lo si-gle xii, sembla que ja son  s era general en lo sigle següent.

(2) En 1229 Jaume d' Aragó, conquist  las Balears. No te res d' extrany que 'ls mallorquins instruïts en la escola dels alarbs sortissen bons marinos, puig reunian   la pr ctica, la teoria que havian apr s dels seus dominadors.

celus, ab bandera genovesa, com recort de la expedició que sortí de Génova vers 1295 baix lo mando de Lancelot Maloisel, lo que confir-
ma una vegada més las negacions donadas al vescomte de Santarem
respecte á la prioritat dels descobriments dels portuguesos á la costa
africana.

Del est al oest la carta de Dulceri corra de las illas Azores com-
postas de la *San-Brandan*, *Primaria sive puellarum*, *Capracia (sic)* y
Canaria, fins á mitj mar Caspio que porta per nom *Mare de Bacu sive*
Caspium. (1)

Lo mateix que 'l mapa de 1375, lo de Dulceri no posa bandera ni
á Roma ni á Avinyó. Ja sabém que 'n aquella fetxa hi havia dos Pa-
pas; y MM. Buchon y Tastu atribueixen aqueixa ausencia de pabelló
á que lo Rey d' Aragó no va volguer pendre part per cap dels dos
Papas competidors.

La ciutat de Paris está guarnida ab una bandera sembrada de set
flors de lis. Ja sabém que fou durant lo regnat de Carlos V, quan se
adoptaren las tres flors de lis solzament.

La villa del Havre també está senyalada en la nostra carta baix lo
nom de *Loyra* (Leure) ab lo que 's eoneix moltas vegadas en las car-
tas anteriors á Francisco I, nom qu' encara porta una de las dársenas
del port.

Havem dit que hi havia moltas semblansas entre la carta de Dul-
ceri y la catalana de 1375. Aquestas semblansas poden veurers no
tant solzament en la delineació de las costas, en iguals errors de pro-
porció y direcció, en la forma equivocada del golf Pérsich y peninsu-
la Arabiga, en lo contorn del mar Caspi, faltas evidentment copiadas,
si que també en las llegendas que 's pot dir son identicas en abduas
cartas.

Sembla que 'l fet es interessant per copiar alguns exemples

A lo llarch d' Irlanda se llegeix aqueixa curiosa inscripció:

CARTA DE DULCERI DE 1339.

In Hibernia quæ Irlanda dici-
citur, multa mirabilia quæ cre-
denda sunt, ut narrat Issidolus. (2)
Est autem Ibernica insula quædam

CARTA CATALANA DE 1375.

En Inbernia ha moltes illas me-
ravellosas, que son credores, en
les quals ni a una poque, quels
homens nuyl temps no y moren,

(1) *Bakú*, es avay dia lo principal port rus del Caspi.— N. del T.)

(2) Isidoro de Sevilla.

parva in quâ homines nunquam moriuntur. Sed quando nimio senio afficiuntur ut moriantur, extra insulam deferuntur. Est allia insula in quâ sunt arbores quæ aves portant et sicut papones maturant. Item est alia insula in quâ mulieres prægnantes nuncuant pariunt, sed quando sunt determinate ad peperendum, extra insulam deferuntur secundum consuetudinem.

Nullus est serpens, nulla rana, nulla aranea venenosa. Imo tota (terra?) est contraria adeo venenosis terra ut idem (sic) delata et dispersa pereant.

mas con son molt veyls que muyren, son aportats fora la illa. No y a neguna serpent, ne neguna granota, ne neguna aranya verinosa, abans tota la terra es contrariosa á tota bestia verinosa. Cor aquí es lacus et insull. Encara mes, hi a arbres als quals auçels hi son portats axí con a figam madura. Item hi a altre illa en la cual les fembres non enfanten, mas con son determenades á enfantar, son portades fora la illa segons costuma.

Com se veu apart del orde que guardan los párrafos ó passatges hi ha completa identitat en los dos textos. Ahont no hi ha concordança, es en la enumeració dels noms dels llocs. Aixís, per la Noruega, la carta de Dulceri dona sis noms y la catalana de 1375 ne dona solzament quatre:

Trunbeg.
Mastrant.
Bregis. (Bergen)
Alogia.
Nidroxia.
Tronde. (Trondjeim)

Mastranto.
Bregis.
Nidrosia.
Tenrode.

Mes diferencia hi ha en la Suecia.

DULCERI 1339.

Scarsa (Skarstad) y llach Scarsa
(Wetter y Wener.)
Lundt. (Lund)
Scamor (Skanör en el Malmöhuslän.)

CARTA DE 1375.

Dondina.
Scamor.
Scarsa (Skaraborg.)

Andine.
 Chiclobergis.
 Lundes.
 Istach (St. Eustaqui.) Istad.
 Sormershans.
 Aoxia.
 Llach Stokol. (Melar)
 Stokol. (Stockolm)
 Kalmar.
 Suderpiegeh.
 Riperia Roderin.
 Camp de Vexiom.
 Riu Vettur.
 Roderim.

En lo Báltich hi ha una inscripció mitj borrada de la que sols se llegeix *...ipsa habet parrochiam.*

Aqueix treball de comparació podriam portarlo més lluny y estendrel per tota la carta, més aixó seria abusar del temps de la Societat, y ademés tenim ja 'l projecte fet de publicar semblant trevall. Las citas que acabem de fer proban que la carta més vella es la més rica com onomástica.

En resúmen, resulta del exámen y comparació que havem fét, que la carta de Dulceri es fins avuy lo prototipo de l' atlas catalá y altres cartas de la mateixa escola; y dihem fins avuy, puig no hi ha que desesperar encara de trobar novas y més vellas cartas catalanas. Y qui sab si 's pot atribuhir al mateix Dulceri l' atlas catalá, la diferencia de fetxas no es pas un obstacle invencible, puig nos resulta difícil que un altre autor, á ménos de copiar servilment l' atlas de Dulceri, hagi arribat á una identitat quasi absoluta.

Aixó no vol pas dir que la carta catalana universalment coneguda y admirada, perdi de cop y volta tot lo seu interés.

Si, com estem tentats de creurer, la carta de Dulceri de 1339, ha sigut reproduhida, dos fets geográfichs de la més gran importancia cumplerts després d' aquella fetxa, ne donan la rahó.

Es lo primer l' expedició de Jaume Ferrer en 1346. Si lo coneixement de las Azores y Canarias y la ocupació d' aqueixas últimas per los Genovesos habia arribat á noticia de Dulceri per tradició ó per los enrahonaments de alguns marinos aventurers que habian estat en

aquells llochs, aixó no vol dir que Dulceri 'n tingués clara notícia, com la tingué en 1346, causantli suficient impresió pera ferho constar en una segona carta, com la de 1373, la qual porta la fetxa exacta de la sortida d' una expedició oficial per Riu d' Or.

En segon lloch, la relació del viatge de Marco-Polo y los seus oncles per l' Extrem-Orient, no havia arribat ab suficients detalls en 1339 pera consignarho en una carta, á Barcelona, que era cort allavors del Rey d' Aragó, y ménos encara á Mallorca residència probable de Dulceri. Tornát á sa patria en 1293, no fou fins 1298 que Marco-Polo dictá á Pisan Rusticien la narració de son viatge, coneguda baix lo nom de *Llibre de les Maravelles del Mon*. ¿S' ha d' estranyar que en un temps en que no 's coneixia l' impremta, aqueixa narració manuscrita, tardés 40 anys per arribar á Mallorca?

Tots los detalls que respecte l' Assia veyem en la carta de 1373, son trets sens cap dupte de los viatjes de Marco-Polo; puig que las relacions de los viatjes de Carpin y Rubruquis no tingueren la publicitat ni importancia que la del viatjador veneciá.

Es, donchs, á aqueixos dos fets que hi ha que atribuhir á Dulceri ó algun altre cartógrafo catalá, la carta de 1373, que no es més si tal espresió podem donar, que una edició considerablement corretjida y aumentada del portulano de Dulceri de 1339.

Trad. per JOSEPH RICART GIRALT.

À UNA PERLA

Allà en lo fons del inquiet Atlàntich
en bres de nacre vas vení á la vida
y al fons del mar contenta reposavas
tancada en ta petxina.

La ma del home 't va robar la calma
llensante al mitj d' un mar de pedreria,
y entre tants de tresors ¡ay! tu anyoravas
ta casa nacarina.

Mes avuy deus estar ja ben contenta,
no 't deus pas recordar de ta petxina,
que per ferte oblidar ton bres de nacre
t' han dat lo coll de cisne de m' aymia.

FERRANT AGULLÓ Y VIDAL.

